

Wachlarze Zachodu i Wschodu w zbiorach Muzeum Narodowego w Krakowie, red. Beata Biedrońska-Słotowa, Muzeum Narodowe w Krakowie, Katalogi zbiorów. Nowa seria, Kraków 2001, ss. 267, 176 barwnych ilustracji.

Pomysł zastosowania płaskiego przedmiotu do odpędzania owadów lub uzyskania ruchu powietrza w upale mógł zrodzić się we wczesnym okresie rozwoju ludzkości. Najstarsze znane przedstawienie wachlarza pochodzi z Egiptu z około 1300 r. p.n.e. Najstarszy zachowany wachlarz znaleziono w grobie faraona Tutanchamona (przed 1349 r. p.n.e.). Interesujący jest rozwój kształtu małego, poruszanego ręką przedmiotu i jego większego odpowiednika, którym chłodzono władcę. Mały wachlarz w różnych kulturach pełnił różne funkcje społeczne. Znaczenie i rozwój tego przedmiotu w Europie ukazuje Maria Taszycka, zaś w Azji — Małgorzata Martini.

Znakomicie przygotowana wystawa prezentuje kolekcję 176 wachlarzy ze zbiorów Muzeum Narodowego w Krakowie. Katalog wydano w równoległym tekście polskim i angielskim, z barwnymi ilustracjami wszystkich opisywanych przedmiotów. Zapowiedzi nowych serii katalogów świadczą o poważnej pracy wydawniczej dla udostępnienia różnych zbiorów.

Wachlarze wschodnie znacznie wcześniej aniżeli europejskie zaczęły odgrywać ważną rolę w różnych społeczeństwach i krajach takich jak Chiny, Korea, Japonia, Indie. W rękach władców podkreślały one ich pozycję społeczną. Z czasem zaczęły towarzyszyć wzrastającej liczbie ceremonii jako osobiste ozdoby, dekoracje wnętrz, dzieła sztuki, rekwizyty w tańcu i teatrze i wreszcie elementy uzbrojenia wojowników. Wszelkie ich dekoracje miały znaczenie symboliczne. Obok wachlarzy z piór, do najstarszych należały wyroby sztywne i płaskie, podczas gdy egzemplarze rozkładane, złożone ze stelaży i pokryć, przyjmowały się wolniej.

W kolekcji krakowskiej należy wyróżnić zwłaszcza wachlarze japońskie, jak choćby metalowy bojowy pełniący rolę tarczy, a także płaskie, używane m.in. do rozniecania ognia w kuchni. Zapisywane na nich zaklęcia i modlitwy miawały znaczenie magiczne. W wyobraźni Japończyka rozkładany wachlarz był symbolem życia.

Przeważająca liczba zabytków (125) pochodzi z Europy, najstarsze z pierwszej połowy XVIII w. Choć na naszym kontynencie wachlarzy używano od starożytności, jednak dopiero od XVI w. stały się one ważnym akcesorium stroju kobiecego. Znaczną ich część importowano z Chin. Handlem tym zajmowali się Holendrzy, Portugalczycy, a w XVII w. także Francuzi.

Na wystawie ukazano zmienne mody w kształcie i ornamentyce tych przedmiotów aż do XX w. Do połowy XIX w. wszystkie czynności przy wyrobie stelaży z lekkiego drewna, kości słoniowej czy szylkretu wraz z ornamentem pokryć wykonywano ręcznie. Maszynę do ich produkcji wynaleziono dopiero w 1859 r. we Francji. Wachlarze w Europie nigdy nie stały się tak powszechnie używanymi przedmiotami jak na Dalekim Wschodzie.

I. Turnau